

Aednikukäega õpetaja aitab last

Üha enam hakatakse teadvustama õpiraskustega seotud toimetulekuprobleeme. Kui arvestada, et kool on lapse jaoks, mitte vastupidi, peab õpilane saama võimetele vastavat õpetust ja eduelamusi.

Tavakoolis on võimalik mõndagi ära teha. Avatud Eesti Fondi finantseerimisel ja haridustöötajate koolituskeskuse toetusel viis ühendus "Omanäoline kool" läbi kahe aasta vältel projekti "Probleemsed õpilased põhikoolis ja selle järel", mille käigus 48 osalenud õpetajat said parandusõppe õpetaja lisakvalifikatsiooni.

Üllatavalt värskena mõjuvad kuulsad humanisti ja õpetlase Jan Amos Komensky 17. sajandil kirja pandud mõtted pedagoogikast praeguses heitlikus ajas: "Mõned viljapuud annavad ruttu saaki, teiste vilju peab kauem ootama. Igaüks toob kasu erinevalt, ent aednik hooldab ning armastab kõiki puid ühtviisi. Inimesed on loodud ilma inimestena ning igaühest võib inimene saada, kui ta kasvatust ja haridust saab."

Sasipuntra lahtiharutamine

Inimlaps astub mängumaa avarpehmetelt väljadelt vaimutöö raamistatud maailma ja ulatab usaldavalt õpetajale koostööks käe. Ka kõige ilusamas muinasjutus ei kulge teekond takistusteta.

Tark teejuht uurib algul reisikaaslase pagasit, kas vajalikud õppimiseeldused on kotti seatud või on mõni hoopis puudu. Juhtub sedagi, et kaaslase mõtted pole veel mängumaailmast välja saanudki. Ta lükkaks meelsamini mänguautot tunnis istumise asemel või mängiks kardina taga peitust. Siis on ette näha kohanemiskursi nii suhetes kui koolitöös. Tahe on liiga nõrk, et tunnis pingis püsidest tähelepanelikult kuulata, end ise teenindada jne. Kõigest sellest oleneb toimetulek koolis.

Tihti selgub, et ka õppimiseks ettevalmistatud lapsel puuduvad vajalikud tunnetuslikud oskused teadmistemaaailma pääsemiseks. Koolieelikule on õpetatud numbraid ja tähti, kuid arendamata on jäetud mälu ja taju. (Maja ehitamist alustati korstnast, mitte vundamendist.) Kui lisanduvad halb kohanemisoskus ja puudulik tähelepanuvõime, on toimetulek lisaabita küsitav. Abistajal peab olema juurdlev meel ja tundlik aednikukäsi, et õiges järjekorras vajalike turgutusvahenditega õrnu tärkavaid õpioskusi arenema meelitada.

Taju selgineb harjutades

Teadmised on lapse peas lootetus sasipuntras. Puntra lahtiharutamist ja faktide kordaseadmist takistab omakorda vilets väljendusoskus. Matemaatika tunnis ei suuda laps numbrite taga näha objektide hulka, emakeeles ei taju häälikute järjekorda sõnas. Värvikad pildidki ei aita, kui vaadelda ei osata. Midagi nähakse, midagi kuulatakse, kuid siit-sealt pärit teadvustamata kirevate killukestega ei oska inimesehakatis suunava abita midagi peale hakata.

Pole võimalik jõuda arvutamisoskuseni, kui hulgataju puudub. Osavalt maalitud numbrid siin ei aita. Asjad võivad olla kenasti numbrite kõrvale rivistatud, kuid ometi puudub neid ühendav sild. Sideme looks esemete loendamine ükshaaval, vajadusel käega puudutades, et aidata tajul selgineda ning arvude tagamaadesse tungida. Alles siis saab edaspidi hulki võrrelda, suurendada, vähendada – mis sisult ongi arvutamisoskus. Kõik see nõuab aega ja kannatlikku harjutamist.

Arendamata mälu ei suuda säilitada kõige vajalikumat ja salvestab liiga vähe, mis omakorda takistab teravlikku arusaamist. Kui näiteks lugemisega saadaksegi hakkama, siis on pikema sõna esimene jupp juba ununenud, kui viimast osa veel kokku pusitakse. Samad vaevad on hiljem

Hea õpetaja oskab lapse samm-sammult mängudemaalt valmutöö maailma juhatada.

MARKO MUMM

lausete ja kogu teksti mõistmise ja meeldejätmisega. Jutustamisoskuse loogikast ei maksa rääkidagi.

Sõnad, arvud, joonised, pildid, skeemid jne annavadki põhimaterjali koolipingis istujale, et teadmistest peas korrastatud süsteeme luua. See nõuab juba mõtlemisaparaadi asjatundlikku tööskest. Peab oskama suurest hulgast üksikut leida ning teda teistega võrrelda ja vastupidi, teiste hulka sätides üldistusi teha. Seoste loomine ongi mõtlemisoskus (õun on puuvili,

liitmine on matemaatiline tehe).

Halvasti ettevalmistatud vaatlusoskus, tajud, mälu, kõneoskus jne ei võimalda õigeid valikuid teha, sest aju masinavärk peab üheaegselt ja komplekselt töötama. Pisike viga süsteemi töös lubab ainult ühe konkreetse asjaga tegelda. Nii juhtubki, et kui õpetaja annab korralduse avada õpik, leida leheküljelt ülesanne ja teha veel midagi, siis on viletsa mälu ja halva tähelepanuga õpilane päris hädas, sest juhendaja algussõnad on ammu mee-

lest läinud ja tervikust puudub ülevaade. Oleks ülekohtune seda laiskuseks pidada.

Mõistlik on hädasolija varustada juba eelnevalt üksikasjalise tööjuhendiga: lasta lõikude ja osakaupa lugeda, uurida, ülesannet lahendada – mitte kõike korraga. Kehtib õpetajalaurilik põhimõte, et olgu vähem, aga see-eest selgem. Pikaajaline nokitsemine võtab maha tempo, kuid mis parata. Varasalve täitmise info-lademetele kulgeb vaevaliselt.

Loodus on olnud kitsi

Kui ei osata ka oma tegevust planeerida, siis surubki õpiraskuste koorem koolipoisi maadligi. Edukuse tiivustav jõud jääb kättesaamatusse kaugusse. Pidev ebaedu põhjustab pikapeale häireid tervises, suhetes, käitumises, sunnib otsima väljapääsu väljastpoolt kooli.

Reisikoti sisu tundes ja teades võib teadmistega teejuht lapsele kaasa antud vahendeid korrastada, retke pikkust, liikumise tempot ja rütmi reguleerida, et edutuse halvav mõju teekäijalt maha raputada. Elutargana annab ta võimaluse arenguks, toetades positiivseid samme, rõhutades vigade vähenemist, mitte nende olemasolu – lähtudes individuaalsetest võimetest.

Õpiraskus ei teki üleöö ega lapse süül, vaid on enamasti pikkamööda kesistest eeldustest kasvav häda. Kui loodus on olnud kitsi rikkalikuma pagasi kinkimisel vaimu iseseisvaks arenguks, siis aitab olemasoleva varajane toetamine koolieelses eas teelolijal siiski püsti jääda ja võimetekohaselt õpetust koolipingis vastu võtta. Standardprogrammide kohustuslik surve ja tuim tuupimine õpiraskustega last ei hari, sest psüühilisi protsesse ergutamata on tal raske õpetust vastu võtta. Ränka koormat aitab kergendada spetsiaalse ettevalmistuse saanud parandusõppe õpetaja.

MARIANNE MARTINSON